

ERASMI STELLAE LIBANOTHANI DE
VETVSTATIBVS BORVSSIAE
LIBER SECUNDVS.

EMPORE QVO VALENtinianus Romanis imperavit, Alanis populi Septentriонаles Borussijs contermini, contra Rom. Imperium arma sumētes, post diutinas in imperij fines excursiones à Sicambris cōpressi sunt, quo bello Sicambri sibi & posteris libertatem pepererunt. Alanis qui cædi supererant, pars per imperij terminos delapsa Hispanijs usque peruenit, ubi se Gotthis illic belligerantibus iunxerant, qui tandem sedibus ibidem sumptis, se confusaneo duarum gentium uocabulo Gotthianas appellauere, quasi Gotthorum & Alanorum sedes. Pars uero imbecillior quæ domi remanserat, ac de patrata patriam repedauerat, exuta præcipue iuuentutis manu, sibi non satis in sedibus proprijs fidens, cū uxoribus & filijs, omniqz seruitiorum multitudine, ad Borussios conterminos secessit. supellectilem, tū omnē secum in carris ac plaustris trahens, tum etiam pecora, quorum prouentu hæc gens plurimū uictitat, uniuersa ac sese Borussiorum fidei & tutelæ commiserant. Nec ipsiā

ipsi à Borussijs repulsi, quod eorum multitudine adau-
cti, facilius quibusuis populis resistere posse crederet.
etiam tum magis Germanos formidabant, qui peni-
tiorem Vistulæ ripam accolabant, ipsisq; sæpiuscule à
suis, quæ possederant locis, disturbarunt. Concesserūt
itaq; Alanis cohabitandi ius, qui rursus Borussijs mu-
lierum suarum coitus permiscuere. connubia enim nul-
la habuere, sed ut quisq; in mulierem incidit, ea ad Ve-
nerem uti licebat, qua re breui in eam multitudinē co-
aluere, ut quoscunq; contingentes populos superaret.
Ex ea tandem multitudine cœperunt inter se angu-
stia finium premi, utcunq; enim placuerat, ac commo-
dum quisq; ratus, tantum terræ sibi equisq; desumpse-
rat, unde rixis uarijs inter se dissidere cœperant, quæ
plerumq; cædibus transigebātur. id populū hunc agre-
stem intra se discordem, in eo concordem fecit, ut de re
se sibi constituendo cōuentus agere cœperunt. ubi p-
ruditate populi uaria undiquaque ea de re dicta agita-
tacq; sunt. Videlicet Alanus qui cæteris & dignitate &
uigore animi præstabat (magna enim seruitiorum clas-
se abundabat, unde etiā sibi in alienis terris autoritatē
non modicam acquisiuit) inquit, Ni o Borussij apibus
uestris hebetiores essetis, de hoc quod inter uos agita-
tis, dissidium nullum esset. Has enim regem habere ui-
detis, cuius imperatis obtemperant, qui opera eorum
dirigit, singulas ad labores idoneos deputando, qui &

d inobedien

inobedientes castigat, inertesq; foris aluearia propelli iubet, cuius hortatu omnes in labore perdurant, operaq; sua perficiunt, uos qui haec indies uidetis, illas sequamini duces, & regem uobis constituite, eiusq; uoluntati obsequimini. Ille rixas inter uos dirimat, cædes ulci scatur, furtu puniat, innocetiā tueatur. Is solus in omnes sine ulla exceptione ius dicendi potestate inq; habeat. Eius dictis cuncti, ingenti sublato clamore assensere. An ergo nobis eris Biotterus, quod ipsorum lingua apū regem significat. Is nec uocem aspernatus omniū ore rex salutatus est. Mirāda mortalibus gloriæ cupiditas, qua humilis quisq; se dignū fastigio regio existimat. Is usq; in eū diem pari fœditate qua cæteri humi uitā trahens, unica populi exclamatione tam rudis & inulti, regem agere cœpit. Nec ei regius animus defuit. Nāq; primum à plebe maiestate regia secretus fuerat, non alio animū applicuit, q; ut apū ducē imitaretur. Quare in primis palantē populū certis finibus instar examinū inclusit, quæ peculiaribus aluearijs labores suos perficiunt. Operaq; agrestia exercēda monuit, & protul loci situs admittebat peragenda, puta ut hi terram colerent, semetāq; spargerent, ac arbores cōsererent. Illi uero apum compēdio insisterent. alios pecori, alios pūscationi deputans. legesq; cōdидit, quibus futuris finiū angustijs prouidere se credidit. In primis ne quispiam paterfamilias pluris partus aleret, nec etiam seruitia, q; pro labori

pro laboribus suis explēdis sibi sufficerent, cæteros aut
 uenundaret, aut necaret, ne quis paterfamilias partus
 inutiles, mancosq; ceu ad labores inefficaces educaret.
 utq; filio parentem senecta oppressum, uel imbecillita
 te uirium labores non ferentem, impune strangulare
 phas esset. Vtq; pueri non adeo incerto patre nascerē/
 tur, coitū promiscuū prohibuit, & sub cōnubij specie in
 stituit, ut quotq; & quācūq; paterfamilias puellā susci-
 piendae prolis gratia iniret, siue ex seruitijs peculiarib;
 uel alienis foret, siue ex liberis eā secū suo detineret tu-
 gurio, aleretq;. Alieni tñ iuris puellā, nō nisi precio, qua
 si ære emptā, à quocūq; deduci p ple pcreāda inhibuit.
 Adulteria tamē nō usq; adeo prohibuit, sed abigendos
 mœchos potestate castigauit. Quo autē populū hūc fe-
 roē ad uitā pduceret māsuetorē, comesatiōes frequē
 tes & publicas instituit, qbus feros hominū animos de-
 mulctos iri credidit, nec in eo hallucinat⁹ est. Nā breui
 ad eā deuenere mollitiē, ut eos q̄cunq; uellet pduceret,
 hinc hospitalitatē maxime colēdā esse statuit, q̄a ipsa
 amicitiæ firmissime glutinarēt. Potū ex aq; & melle cō-
 cinnare docuit, q latine Mulsū dici potest, q̄in comesa
 tiōib; & publicis & priuatis uticōcessit. cui⁹ dulcore mirū
 immodū barbari delectati facile ad eneruationē puene-
 te. Ad religionē autē se uertēs sacerdotes à Sudinis socijs
 pp̄lis accersiuit, q̄ insana superstitione cōtaminati eos im-
 mūda q̄q; aialia, ut serpētes colubres, pindē ac deo Rz fa-

d 2 mulos

mulos nuntiósq; religiose colere docuerūt, quos intra domos nutriebāt, eisq; ut dījs penatibus litabāt. Deos in syluis ac lucis habitare dixerūt, illis uictimis ibidem ut placarentur immolandum esse. Ab his solem pluui, aśq; expetendas fore. Sacra eorum aditu aduenarum pollui, nec aliter quām hūana uictima expiari cōstanter crediderunt. Feras omnes Alcem præcipue, has syl uas incolentes, ut deorum seruos uenerandos esse monuerunt, ideoq; ab eis abstinentiam. Solem & lunam deos omniū primos crediderūt. Tonitrua fulgetrasq; ex consensu gentium adorabant. tempestates aduertē das citandasq; precationibus dixerunt. hirco in sacrificijs usi sunt, ob fœcundam animalis istius naturā: Nā ad coiunctionem sexuum maxime defertur, sine qua generatio est nulla in animantibus. Præcellentes arbores, ut robora, quercus, deos inhabitare dixerūt, ex quibus sciscitantibus responsa reddi audiebantur, ob id nec huiuscemodi arbores cædebant, sed religiose ut minimū domos colebant. In eo numero & Sambucū & plerasq; alias habuere. Statuit & dies natalitios & funera pari modo celebranda, mutuis scilicet comedationibus & compotationibus, tum lusu & cantu, absq; mero, rore cum summa hilaritate & gaudio, utq; alterius uitæ spem præ se ferrent, illo saltem ostenderunt, quod exutos spiritu, armatos, uestitosq; ac magna supellectiliis parte circūposita humarunt. Quo more usq; nunc sepeliuntur.

sepeliuntur: Addito etiam potu melleo, aut ex frumentis facto in testaceis uasis. In funebri epulo partem obsonij potusq; uita defuncti manibus libarūt, hodieq; libat, pudendo illic Christianorum præsulum dedecore. His & ceteris populo illo instituto religionēq; firmata, Víduutus hanc orā prudenter & quietissime rexerit, nullis excursionibus in uicinos populos permisssis, nec aliqua rursus ab eis perpessus incomoda. Eo uita defuncto filios quatuor sibi superstites reliquit, qui inter se de imperio dissidentes, gentem iam pace diutinæ assuetam, ad prælia mutua suscitabāt. Cōcurrebant ergo inter se multis prælijs, sed senior natu, quia ex matre Alana progenitus, solus Alanorum suffultus auxilijs, Borussijsq; exoslus, fratribus qui multitudine abū dabāt cedere cogit. Post multas igitur cædes ex utraq; parte commissas eum statuere dissensionis finem, ut senior natu Víduuti filius ex matre Alana prognatus cū suis Alanis retrogredetur, auitacq; loca repeteret, his ut posset dominaretur. Terram uero Borussiæ fratribus tribus ex matre Borussica, ac in solo Borussico natu relinqueret. Accepit cōditionem hanc Litalalanus, ita enim senior natu iuuenis nūcupabatur, Borussiam egressus magno suorum numero. Et quū supra modū aucti essent, pristinas sedes quas uacuas inuenerunt facile implerunt. Ab hoc quoq; eorum duce in posterū, qui prius Alani dicebantur, Litalalani dicti sunt, nunc

d , hodie

hodie uulgo Litsani nuncupantur. Qui in Borussia remansere terrā secundū capita diuiserunt. Pomesamus qui ex his ætate præcellebat, sorte eam occupauit oræ portionē, quæ Hulmigeriæ propinquior est, tum à Germanis habitata, à quibus Borussiū magis formidabant. Sed quoniā Pomesamus strēnuus manu uideretur, ac animo feroci, multitudinisq; admodū studiosus, hanc magis tutari eum posse cōfidebant. Et ipso hæc portio posthac Pomesamia dīcta. Alter Viduuti filius Galinus nominatus: huic terra, quæ nūc Galingilia nūcupatur, obuenit, à quo & terra nomē sortita est. Tertius uero Natangius, Natangiā terram à se nominauit & obtinuit. Hæ sunt tres primæuæ terræ Borussiæ portiones. Nati uero eorū, & nati natorū, iterū paternas diuidentes possessiones, aliam atcq; aliam uarietatē nominum induxere, ut hñ Barti, aliñ Naoderitæ dicerent, & qui hodie uetus statis uestigiū retinentes, Varnienses à Varintis dicūt. Eo pacto Viduuti filij inter se imperio diuiso, p sua qscq; libidine, deposito regio nomine, quā tenuit portionē, administravit. Subinde inter se dissidentes, in hoc tamē cōcordes fuere, ut aduersus quosq; suos uicinos, præcipue Polonos & Germanos excursiōes facerent, ac eos latrocinijs infestarent. Sæpe prædam ingentē hominū, pecudūq; ab eis agentes, & dū ipsi rursus insequerētur, sese & prædā in intimis syluarum latibus occuluerūt, quod insequentes, ne insidijs circūuerintur, retinuit. Ex huiuscemodi deprædatione, quia ducibus

ducib⁹ nō tenuis quaestus, plebi etiā uictus obtigit, agri
culturā & alia agrestia opa, quae sub Viduuto exercen-
da sumpserāt, breui intermisere: aut eatenus exercebat
quaten⁹ necessum uisū est. Ducti lucri, cupiditate ad pri-
stinos mores latrociniā q̄q̄ breui reuertētes. Germani
tādē cōfidentes, in mediū uocatis in auxiliū Suetiæ regu-
lis, h̄ in oceano Germanico siti sunt, à latinis Sitiones di-
cti, q̄ Ganipoti cognoiabant, q̄ & ipsi Germani essent
& rebellica, tū terra, tū mari plurimū pollerēt. qui eis au-
xiliares copias classibus traduxere, pluribus ānis cū Bo-
russijs belligerātes, quo multis trucidatis, atq̄ cæsis, eos
ad deditioñē cōpulere. Est usq̄z hodie oppidulū ad Vi-
stulā cū arce sitū qd⁹ Suetza uocat, ubi h̄j q ex Suedia
uenerāt castra sua posuerūt, qd⁹ postea in eā munitionē
quā uidem⁹, p teuthonicos fratres extractū est, ex quo
Borussios rebellātes identidē impugnarūt. Nouē regu-
los id cōfecisse bellū ānales habēt. sed qua tēpestate, aut
q̄diu durauerat, nec an simul, an sibi inuicē succedētes
id bellū gessere. An etiā Borussios ad tributū pendēdū
coēgere nihil reliq̄ est, donec ad tpa Henrici primi patris
magni Othonis uentū est. Ea tēpestate barbara gens
iterū latrocino finitimos impetens p Hugonē cognoie
Botyrū alias Bructerū, ex Saxonia natū, tū principem
Germanorum, Vistulā ex utraq̄ ripa accolentiū, quos
aliqui Bructeros fuisse autumāt, seditionibus ex natali
solo pulsos, in hæc loca deuenisse, ab ei⁹ gētis principe q̄
illuc, ut dictū est, imperitabat, Borussijs cōpissi sūt adeo q̄
uiribus

uiribus exuti ut pacem longissimam seruarunt. Perma
sere namq; quieti ad tempus Othonis tertij Imperato
ris Rom. Sub id tēpus Borussiorum ferocia retusa est,
uiribusq; adeo contrita, ut omnino ab incursionibus
cessarent. Sanctus Adelbertus natione Bohemus, sed
in Sassonia enutritus, ac episcopus Bragenis, in Bo
russiam cōmigravit, ac gentem hanc à suis erroribus re
uocare conatus est. Sed à Sudinis dum sacra perage
ret interficitur, corpusq; dissectum ante uolatilia pro
iūcitur, quod eius hospes colligens, mox reintegrait, &
ipsum Cophino trans amnem ad Polonus detulit, ac
pro auro tanti ponderis (sed quoniam exiguum diui
na ordinatiōe pendebat) uendidit. Boleslaus Poloniæ
princeps ipsum insigni loco ac tumulo cōseruauit. Qui
multis clarens miraculis à Datho pōtifice maximo cō
secratur. Dies eius martyrij octauo Cal. maias ab ec
clesia celebratur. Tempore quo Conradus secūdus Ro
mano præfuit imperio, Borussiū cum Polonis consipa
runt, qui tunc ab imperio Rom. (cui iamdiu subiecti
erant) descuerant, ducerānq; eorum Bilislaum cum con
iuge sua Gerdrude Leopoldi Austriae Marchionis fi
lia, pepulere. tributum quoq; quingentarum librarum
argenti, ærario publico quotannis debito inferre recu
santes, rati Borussiū Polonorū auxilio, facilius Ger
manos finitos ad internicionem cæsuros. Durante
autem hac Polonorū rebellione usq; ad Federici co
gnomento

gnomento Barbarossi tempora, qui copijs per Od-
erum fluuium traiectis, Poloniā ingressus, urbes quas
repugnantes inuenit, expugnat & diripit. Arcem Glo-
gam eum subuertisse annales habent. singula igne fer-
róq; deuastans. copias quas obuiam habuit ex Boros-
sīs, Bossalanis, Tartaris, ac Poloniā ingentis multitu-
dinis, minimo negocio fudit. Poloni in sola deditio-
ne præsidium esse arbitrati. Borussi in fuga salutem qua-
sierunt, quos Imperator inseguitus, multis cæsis, mul-
tis captis, ultra Vistulam cōpulit. Coacti tum fuissent
Cæsarī ferre iugum, ni aliōtenus imperij negocīs auo-
catus fuisset. Huic expeditioni Ludouicus Thuringorū
princeps Ferrei cognomentū sortitus, nō solū interfuit,
sed & præfuit, quippe qui duobus milibus equitum,
& magno peditum numero sese Cæsari iunxerat, Po-
loniā siquidem ad deditiōnēm coactis, Bilislaōq; re-
stituto, ac tributo duorum milium librarum argenti fi-
sco imperiali, & quatuor ab ærario publice pendendū
imposito. Germanos qui ultra citrāq; Vistulam habi-
tabāt, ut tuti ab incursionibus Barbarorum permane-
rent. Massobiorum ducem, qui Cæsari consanguinita-
te iunctus fuerat, in tutelam cōtulit, quod fidelis Rom.
imperio semper fuisset, & ex antiquissima Germano-
rum Saxonum domo, duceret originem. Non multū
temporis effluxit ubi Borussi infesto agmine finitos
petiere. Primum Massobios, sic quoq; hac ætate uoci-

e tantur,

tantur, qui sese pecunia, uestibusq; multoties redeme-
rat, subinde Germanos uicinos, qui se diu armis, q;uis
agre defederant. Tandem inuocantes fidem Conra-
di ducis, cui à Cæsare commissi erant, Conradus quo-
ties Borussijs acie occurrit, fugatur, caedit, ac castis exui-
tur. Ob id domestica potentia desperans, auxilium Ce-
lestini pótificis Rom. (quod imperator Henricus, qui
Federico successerat, cum magnis copijs in Asiam pro-
fectus fuerat) implorat. Celestinus ergo pontifex, ut re-
bus afflictis succurreret, Christianū ordinis Cistertien-
sis monachum, in episcopū Borussiae designat. Qui ad
Córadum primum ueniens, cōmunicato cum eo consi-
lio, quo gentem tam ferocem ab incursionibus in Chri-
stianos prohibere, simulq; ad fidei ueritatē inducere
posset, Acciti tū fuere ex Litfonia fratres, milites Chri-
sti cognominati, qui unā cum Christiano præsule Bo-
russios aggressi sunt, is in uirtute uerbi domini, hi bello
& armis, sed omnia nequicq;. Nam semen sacratissimū
quod præsul spargeret, cecidit in terrā sterilem, & absq;
fructu exaruit. Fratres si quos ad deditioñem recepe-
rant, quum primum oportunitate habita, rebellariunt.
Quos in præsidij collocarunt obtruncantes. Et quam
breui spacio sese à seruitute, quam imposuerant, & præ-
sul & fratres uendicarunt. Tandem Christiano præsu-
le nihil proficiēte, fratribus partim occisis, partim fuga-
tis, quum & Barbari longo tempore inquietissimi fuissent, è re-

sent, è re fore arbitrati sunt pacem, quām perpetuum bellum, amplecti. sit itaq; pax ex utraque parte, necesse fari magis, quām honesta. Interea catholici suasū præfusis, per Poloniā, ac Hulmigeriam ædes sacras uicatim restituunt, cœnobia utriusque sexus extruunt, quæ pro sua pietate calicibus, libris, & alijs apparatibus ecclesiasticis ornant, atque dicant. Antistites undequaq; ut possunt, ecclesijs præficiunt. Fuit sumnum Christiani nis à Barbarorum populationibus ocium. Id populum fidelem in meliorem spem erexit, quare magis, atque magis rem diuinam ampliandam duxit. Sed cuncta Barbari, rupto fœdere, turbarunt. Fœda enim populatione in fines Christianorum effunduntur, longe latèque per Poloniā & Massobiā gransantes, omnia prædari cooperant. Deinde incensis uillis, agrisque uastatis, sacrarijs omnibus spoliatis, atque dirutis (amplius enim ducentis ædibus sacrīs, perisse igne legimus) Oppida insuper & cœnobia, quibus singulis euersis & direptis ingentem uim præda, tum hominum, tum pecudum, ac tantam omnis generis supellestilem, quantam nunquām antea abegerunt. Conradus quum se imparem contra hostem, tam ferocem ac multitudine superiorem uidisset, se ultra amnem in terram Coianorum (qui olim Onomani, hodie Cumani dicti) recepit. Dum interim

36 ERASMI STELLAE LIB. II.
in Asiatica expeditione Ptholemaida uel, ut alij dicunt, Acona oppugnatur: ordo militaris Teuthonico-
rum fratrum domus hospitalis, beatæ Mariæ in Hie-
rusalem humilibus initijs ortū sumpsit. Per cuius for-
tissima pectora demum omnis hæc pestis ex Chri-
stianorū finibus explosa est. Borussiāq; ad
fidei præcepta colla rigida submitte-
re Christiano iugo
coacta est.

ERASMI STELLAE DE AN-
TIQVITATIBVS BORVS-
SIAE LIBRI SECVN-
DI FINIS.

AD INVICTISSIMVM PRINCIPEM FE-
DERICVM ERASMI STELLAE LI-
BONOTHANI DISTICHON.

Da Federice tuo genio foueatur, & aura
Hic liber, & rabido qui uolet ore latret:

Ad eundem

AD EVNDEM FEDERICVM PRINCI
PEM INVICTISSIMVM ERAS-
MI STELLAE ELEGIACVM.

Divitias Federice tuas hic collige princeps,
 Quas habet arctoi Brussica terra poli,
 Scilicet Heliadum lachrymas Phaethonta querentum
 Audax q̄ patrios flectere tentat equos.
 Par nec erat loris, placuit tamen ire sub axe
 Aetherea, atq; genus testificare deūm.
 Nescius ipse uiae perdit conamine uires,
 Mox ruit è curru lapsus in alta freti.
 Hunc iuuat æternis lachrymis fleuisse sorores,
 Sed pius in lenta Succina fletus abit.
 Has fert undisonis Tethys tibi fluctibus, illum
 Testantes casum ruptaq; lora ducis.
 Munera clara deūm uarijs quæ uultibus ornat
 Mille gerens formas Proteus ille senex.
 Hinc quædam radiant aurōq; simillima fulvo,
 Et lunæ niueam sunt imitata bigam.
 Lacteus est alijs candor, croceo igne coruscas
 Hiblæi retinent mellis & illa decurs.
 Indiae opes superant hæc, & Gangetica dotta.
 Et quod mollis Arabs, Scythis habetue rapax.

e ; Terra

Terra nutrit sylvas, sunt hæc stabula alta ferarum,

Sive uelis Vros sive Bisonta magis.

Hic nusq; notus, bene tornus nascitur Alces,

Atq; feri armenta conspiciuntur equi.

Quiq; sua pelle est gratus uestire Gainus,

Membra uirum, rigidum pellit & inde gelu.

Hæc ubi legisti, Stellæ Federice memento,

Brussica qui cunctis gesta legenda dedit.

HIERONYMVS EMSERVVS

PRESBYTER AD ERAS

MVM STELLAM.

Aptius haud poteras uel conuenientius ullum

Fingere, q; Stellæ nomen Erasme tibi.

Nam ueluti Stellis atræ caligine noctis

Omne micat cælum, lucet uterq; polus.

Sic res Brutenæ tenebroso carcere dudum

Inclusæ, clarum te recitante micant.

BASILEAE APVD

IOANNEM FRO/

BENIVM MEN

SE MARTIO

A N. M. D.

XVIII.

DAN
MII A
Epistolar
Germanic
ditione
C

IVVM
Galatice M

9

HAGA

D. E. L.
alta feram
agis,
ur Alces
ur equi
rainus,
& inde
genu
ento,
nda dedi

SERVI

ERAS

AM.

ntius ullum

sime nisi

ctis

rc polus

dudum

irant

B A

I

D

